

УДК 373,5091.113:005.95(045)
DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.13

ДАРМАНСЬКА Ірина Миколаївна –
кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8212-7229>
e-mail: irdar170276@ukr.net

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. З огляду на внутрішні та зовнішні процеси перебудови та реорганізації освітньої сфери країни, сучасна система загальної середньої освіти потребує впровадження інновацій, що вплинуть на якість надання освітніх послуг. Головним суб'єктом відповідальності у даному процесі виступає керівник закладу загальної середньої освіти, від прийнятих рішень якого залежить якість побудови освітнього середовища. Саме тому перед закладами вищої освіти стоїть завдання підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного реагувати на новації, такого, що володіє управлінською компетентністю, складовими якої є етична, комунікативна, конфліктологічна, психологічна, загально-ногалузева, економічна, правова, предметно-методична, діагностична, навчальна, інформаційна, технічна компетентності, компетентності саморозвитку та продуктивної діяльності. Це вимагає врахування компетентнісного підходу у підготовці слухачів магістратури зі спеціальності 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Низка науковців управлінську компетентність розглядають як сукупність знань, умінь, навичок і особистісних якостей керівника (В. Бондар, Т. Волотовська, Л. І. Даниленко, В. Лугова, Д. Серіков, А. Хуторський, Р. Шакуров, О. Шапран та ін.). До наявної теоретико-професійної складової управлінської компетентності науковці додають: уміння оптимізації діяльності підлеглих (А. Філіпов); прагнення до самовдосконалення, професійний розвиток і творчу самореалізацію (Р. Вдовиченко, Л. Оліфа, О. Шапран); здатність приймати обґрунтовані управлінські рішення (Є. Тонконога); уміння враховувати особливості об'єкту управління (Т. Сорочан); здатність мобілізації набутих знань, умінь, досвіду та способів діяльності (Н. Уйсімбаєва); готовність до застосування інформації у вигляді технологій управлінської діяльності (Г. Єльнікова, Г. Зайченко, В. Маслов); спроможність застосувати комплекс цілеспрямованих управлінських дій (В. Жигір). Діагностикою підготовки майбутніх керівників займалися такі науковці,

як В. Берека, Г. Єльнікова, О. Зайченко, В. Маслов та ін.).

Мега статті – проаналізувати результати діагностики сформованості управлінської компетентності слухачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент».

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах констатувального експерименту нами було проведено дослідження стану сформованості управлінської компетентності у слухачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент». Констатувальний етап педагогічного експерименту нами було організовано на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, в якому брали участь слухачі магістратури (денної та заочної форми навчання) загальною кількістю 47 осіб.

Метою констатувального експерименту було визначення рівня обізнаності майбутніх фахівців щодо змісту ключових понять «управління закладом освіти», «управлінська компетентність керівника», «компоненти управлінської компетентності керівника», оцінки потреби в формуванні управлінської компетентності, власної здатності до управлінської діяльності, визначення змісту труднощів і факторів, що впливають на ефективність управлінської діяльності, також, шляхом самооцінювання слухачів магістратури визначення рівня сформованості окремих видів компетентностей за їх складовими. Для реалізації цих завдань нами було використано метод педагогічного анкетування, а отримані дані в результаті його проведення були оброблені відповідними методами математичної статистики, кореляційного, факторного, дисперсійного аналізів, лінійної моделі оцінки значущості досліджуваних показників, із урахуванням вимог науково-методичної літератури [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Обробка даних та визначення оцінки рівня обізнаності, потреби і здатності до управлінської діяльності, сформованості управлінської компетентності здійснювались відповідно до логіки етапів організації констатувального експерименту. На першому етапі здійснювалась обробка первинних даних анкетування – підрахунок відповідей, цифрова

їхня кодифікація, визначення відсоткового розподілу за розділами анкети по кожному запитанню. На другому етапі проводилась рейтингова оцінка компетентностей які на думку слухачів магістратури створюють пріоритетний базис ефективної управлінської діяльності, труднощів і факторів, які впливають на якість і результативність роботи керівника. На третьому етапі визначались основні описові статистики досліджуваних показників, визначався вид розподілу агрегованих показників (сукупність відповідей респондентів у відсотковому виразі), здійснювався розрахунок коефіцієнтів кореляції «тау Кендалла», дисперсійний аналіз Фрідмана, коефіцієнтів конкордації Кендалла, проводився факторний аналіз за методом головних компонентів з «varimax» обертанням з метою зменшення розмірності вихідних даних та встановлення найбільш вагомих факторів впливу на ефективність управлінської діяльності за результатами педагогічного анкетування слухачів магістратури.

Реалізація вище означених завдань відбувалась з використанням комп'ютерних математико-статистичних комплексів IBMSPSSStatistics 23 [1; 5], програми MicrosoftExcel 2016, з урахуванням вимог спеціальної літератури [4].

Як ми зазначали, в констатувальному педагогічному експерименті брали участь слухачі магістратури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії загальною кількістю 47 осіб, що дозволяє стверджувати про те, що вибірка є достатньо репрезентативною та достатньою для апроксимації результатів дослідження на усю генеральну сукупність. Згідно проведених розрахунків, з урахуванням рекомендацій наукової літератури [4] та даних Міністерства освіти і науки України щодо загальної кількості слухачів магістратури із спеціальності «Менеджмент», яка становить орієнтовно 10000 осіб, достатньою за кількістю є вибірка з 47 осіб для отримання результатів з точністю 95,0%, з похибкою 12%, а для заданої нами кількості анкетованих (47 осіб) довірчий інтервал за рівнем значущості 95% складає $\pm 12,01\%$.

У першому розділі анкети було поставлено завдання щодо визначення слухачами магістратури змісту визначальних понять управлінської діяльності керівника закладу освіти, а саме: «управління закладом освіти», «управлінська компетентність керівника», «компоненти управлінської компетентності керівника закладу освіти». Як свідчать результати обробки первинних даних абсолютно не розуміють змісту поняття «управління закладом освіти» 27,7% опитаних; «управлінська компетентність керівника» 36,2%; «компоненти управлінської

компетентності керівника закладу освіти» 17,7%. Усе вищезначене свідчить, що слухачі магістратури не мають чіткого уявлення про зміст цих понять, не виокремлюють якісні відмінні ознаки кожного із них, а наведені ними дефініції мають фрагментарний і поверхневий характер їх розуміння. Це достовірно підтверджується проведеними розрахунками Q критерія щодо відмінностей кількості відповідей, адже в сукупності відповіді, які співпадали за змістом з усіх трьох питань та повного нерозуміння їх сутності, становили загалом 76,0%, а решта відповідей, які можна охарактеризувати як хоч фрагментарне, але наближене до правильного розуміння змісту вищезначених понять становить лише 24,0%, а значення Q критерія на рівні значущості 1,64 становить - 13,8717, що свідчить про достовірну більшість неправильних відповідей респондентів, і як наслідок наявність в групі переважної більшості слухачів, які не орієнтуються в змісті та сутності визначальних понять управлінської діяльності.

Другий і третій розділи анкети були присвячені питанням щодо оцінювання слухачами потреби у формуванні управлінської компетентності та власної здатності до управління закладом освіти. Високим рівнем потреби щодо формування управлінської компетентності характеризується 40,4% опитаних, 36,2% висловили достатній рівень потреби, що в сукупності становить близько 77,0% респондентів проти 23,0%, які мають середній і низький рівень потреби у формуванні управлінської компетентності. Показник Qкритерія на рівні значущості 1,64 становить 8,1118, що дозволяє стверджувати про те, що переважна більшість слухачів магістратури усвідомлюють значення і необхідність формування управлінської компетентності для здійснення в майбутньому ефективної професійної діяльності. Також слід відзначити, що 17% респондентів вважають, що вони мають високий рівень готовності і здатності до управління закладом освіти, 38,3% опитаних вважають, що вони готові до здійснення управлінської діяльності на достатньому рівні, і лише 21,2% студентів більш реалістично оцінили свої можливості, адже зазначили, що мають низький рівень готовності, або не визначились із оцінкою власних можливостей. Значення Qкритерія 1,3678 на рівні значущості 1,64 свідчить, що достовірно не можливо встановити різницю в оціночних судженнях слухачів магістратури щодо їхньої власної готовності до здійснення управлінської діяльності.

Наступним завданням анкети було з'ясування ставлення слухачів магістратури до доцільності і важливості формування певних видів управлінських компетентностей.

Рейтингова оцінка відсоткового розподілу відповідей респондентів переконливо свідчить, що переважна більшість опитаних вважають, що найбільш пріоритетним завданням є формування комунікативної компетентності (14,3%), другою і третьою за значущістю слухачі вважають етичну (10,4%) та навчально-інформаційну (10,0%).

У п'ятому розділі анкети стояло завдання визначення оцінок слухачів магістратури щодо важливості і значущості наявних перешкод їх майбутній управлінській діяльності. В цілому на розсуд респондентів було представлено 27 можливих перешкод, які відображали зміст певного напрямку, функції, фактору управлінської діяльності. На переважну думку більшості респондентів провідною перешкодою на шляху до ефективної управлінської діяльності є відсутність практичних умінь (16,4%), що на нашу думку вимагає посилення саме практичної складової в процесі підготовки слухачів магістратури до майбутньої професійної діяльності, яку доцільно здійснювати впродовж усього періоду навчання у вигляді інтегрованого курсу, який має кореспондувати із змістом усіх навчальних дисциплін навчального плану. Другою і третьою за значущістю перешкодами визначено низький рівень теоретичної обізнаності (9,1%) та низький рівень оволодіння правовою базою (8,5%). Найменшими перешкодами на думку респондентів є неспроможність швидко реагувати на зміни в законодавстві (0,6%), недостатній рівень володіння інформаційними технологіями (0,6%), відсутність прагнення до саморозвитку (0,6%). Це дозволяє оптимізувати зміст навчального плану і навчальних дисциплін, які мають забезпечити ефективне усунення наявних перешкод до здійснення ефективної управлінської діяльності майбутніми керівникам закладів освіти.

У наступному розділі анкети слухачам пропонувалось визначити і оцінити вагомість факторів, що впливають на ефективність управлінської діяльності. Було запропоновано п'ятнадцять факторів, які необхідно було проранжувати за п'ятнадцятибальною шкалою, яка була поділена на три якісні рівні із ваговими коефіцієнтами: велике значення (0,5), достатнє значення (0,3), низьке значення (0,2). На думку респондентів найбільш вагомим фактором із загальною сумою балів 38,5, впливу на ефективність управлінської діяльності є вміння організувати навчальний процес, наступними за значущістю є: володіння методологією управлінської компетентності (37,7 бали); володіння правовою інформацією з управління закладом освіти (36,8 бали); обізнаність у міжнародному законодавстві в галузі освіти (34,9 бали) тощо. Деяку меншу кількість балів

надано факторам як от: наявність етичних якостей і спілкування з колективом (31,3 бали); здійснення контролю за фінансово-економічною діяльністю (31,9 бали); вміння організації господарської діяльності (32,1 бали). Слід відзначити, що усі фактори набрали понад тридцять балів і доволі рівномірно розподілились в діапазоні 31,3-38,5 балів, що переконливо свідчить про їх вагомість з точки зору слухачів магістратури.

Як свідчать результати дисперсійного аналізу Фрідмана та значення коефіцієнту конкордації Кендалла (0,10125) висловлені респондентами оціночні судження з даного розділу анкети характеризуються низькою мірою узгодженості, що може пояснюватись відсутністю у респондентів практичного досвіду та необхідного рівня знань в сфері управлінської діяльності. Також слід відзначити, що кореляційний аналіз засвідчив відсутність наявності сильних (0,8-1,0) і достатньо сильних (0,6-0,79) достовірно значущих кореляційних зв'язків між окремими факторами, що дозволяє констатувати факт необхідності їх врахування як окремих факторних складових, що впливають на оптимальність змісту навчальних програм із передбаченням в них відповідних засобів і методів, програмних технологій в навчальному процесі спрямованих на нівелювання їх негативного, або посилення позитивного впливу.

Факторний аналіз, відповідно до завдань констатувального експерименту використовувався для відбору та уніфікації інформації і основним завданням якого є групування досліджуваних факторів за основними відмінностями встановлених в ході кореляційного аналізу. Це дозволило сформувати агрегатні змінні шляхом скорочення вихідного масиву даних і отримати їх оптимізовану структуру, а також встановити ті з них, які найбільшим чином в сукупності впливають на ефективність формування компетентностей управлінської діяльності в майбутніх керівників закладів освіти.

До факторного аналізу було включено усі п'ятнадцять перемінних, які були інтерпретовані як чинники впливу на ефективність управлінської діяльності, і як свідчать результати тесту Kaiser-Meyer-Olkin та критерій сферичності Barletta, вибірка для проведення факторного аналізу є прийнятною (КМО: 0,689 – достатня адекватність; $p < 0,000$). Проведений факторний аналіз дозволив виокремити п'ять факторів за даними анкетування слухачів, які здійснюють вагомий вплив на ефективність управлінської діяльності із сукупною пояснюваною дисперсією 78,43%. Перший фактор утворили перемінні, які на нашу думку більше характеризують технологічні управлінські процеси із внеском до сукупної дисперсії

22,57%, і які впорядковані нами за факторним навантаженням: здійснення контролю за фінансово-економічною діяльністю (0,925), володіння навичками створення іміджу закладу освіти (0,908), володіння методологією управлінської компетентності (0,837), вміння запроваджувати інноваційні системи (0,704), обізнаність у міжнародному законодавстві в галузі освіти (0,454). Другий фактор із внеском до сукупної дисперсії 16,14% утворений чинниками, які більшою мірою характеризують процеси та ефективність управлінської діяльності керівника педагогічним і учнівським колективами, а саме: вміння організувати навчальний процес (факторне навантаження 0,901), володіння правовою інформацією з управління закладом освіти (0,894), наявність етичних якостей і спілкування з колективом (0,568). Третій фактор із внеском до сукупної поясненої дисперсії 15,91% утворили наступні чинники: володіння інформаційними технологіями (0,830) та спроможність захищати результати інтелектуальної діяльності (0,761), що дозволяє інтерпретувати їх як технологічне-інформаційний фактор. Четвертий фактор із внеском у 13,64% до поясненої дисперсії утворили наступних три чинники: вміння створити умови з охорони праці у закладі (0,816), вміння здійснювати контроль за організацією методичної роботи (0,687), вміння організації господарської діяльності (0,623), що дозволяє його інтерпретувати як фактор організаційних умінь і навичок. Останній, п'ятий фактор із внеском у сукупну дисперсію 10,17% утворили два чинники, як от: вміння уникати та розв'язувати конфліктні ситуації (0,922) та наявність навичок управління виховним процесом (0,547), який доцільно визначити як комунікативно-виховний фактор. Таким чином, проведений факторний аналіз дозволив виокремити п'ять факторів, які доцільно врахувати в моделі підготовки майбутніх керівників закладів освіти із пріоритетним забезпеченням кількості навчального часу на дисципліни, які є провідними за змістом у формуванні відповідних видів компетентностей управлінської діяльності і які мають бути узгоджені зі змістом відповідних факторів в міру їх значущості.

У наступному і заключному розділі анкети завданням було визначення рівня сформованості окремих компонентів (складових) видів компетентностей на основі самооцінювання слухачів магістратури. Рівень сформованості у себе етики ділового спілкування 66,0% слухачів оцінили на достатньому рівні, 4,3% на високому і лише 10,6% респондентів зазначили, що вони не володіють даною складовою етичної компетентності або вона сформована у них на

низькому рівні.

Найвищим рівнем розвитку слухачі характеризували в себе наступні складові здоров'язберігаючої компетентності: забезпечення проходження обов'язкових медичних оглядів (33,2 бали), ведення документації з організації безпечних і нешкідливих умов праці (31,7 бали) та організації заходів із охорони праці (28,5 бали).

Респонденти вважають, що на високому і достатньому рівні в них сформовані здатність до визначення напрямів розвитку закладу освіти та створення програми діяльності закладу освіти відповідно до визначеної стратегії розвитку (по 30,9 бали), що є складовими компетентності продуктивної діяльності.

Щодо складових загальногалузевої компетентності то слухачі магістратури вважають, що в них найкращим чином сформовані вміння щодо організації контролю за дотриманням норм колективного договору та визначення технологій управління закладом освіти з урахуванням особливостей його функціонування (по 31,5 бали), розробки змісту документів, що визначають напрями функціонування закладу освіти (31,1 бали), хоча водночас більшість слухачів визначили низький рівень або повну відсутність знань і умінь з приводу оформлення звітної документації (27,2 бали). Щодо складових економічної компетентності, то опитані визначили, що найкращим рівнем володіння вони вважають навички організації роботи бухгалтерії закладу освіти, їдальні (29,6 бали) і відповідно понад 50% слухачів вважають, що на достатньому і високому рівнях вміють визначати зміст штатного розпису працівників закладу освіти, посадових окладів у межах фонду оплати праці (28,3 бали) та визначати порядок встановлення надбавок, доплат, премій тощо (28,7 бали).

Правова компетентність оцінювалась слухачами за низкою складових, які свідчать про володіння нормативно-правовою базою в сфері освіти. На думку респондентів високим рівнем сформованості в них є здатність до організації контролю за виконанням працівниками закладу освіти посадових інструкцій (33,4 бали), розробка змісту колективного договору з урахуванням вимог чинної нормативно-правової бази (33,2 бали), створення правил внутрішнього трудового розпорядку закладу освіти (30,9 бали). Менш сформованими в себе слухачі вважають вміння накладати на працівників стягнення відповідно до чинного законодавства (26,6 бали), обґрунтовувати підстави притягнення до кримінальної відповідальності учасників освітнього процесу (27,2 бали) та створювати накази закладу освіти (27,4 бали).

Щодо предметно-методичної компетентності, то більшість слухачів визначила, що не мають ніяких труднощів із

організацією методичної роботи в закладі освіти (30,9 бали), здійсненням заходів контролю за виконанням заходів щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників та організацією контролю за методичною роботою (по 29,4 бали).

Визначаючи рівень сформованості технічної компетентності за окремими складовими переважна більшість слухачів магістратури (понад 50%) переконані, що в них на високому і достатньому рівні сформовані здатність до організації евакуації учасників освітнього процесу (30,9 бали), забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу вимог із безпеки праці та організації і контролю здійснення заходів з побутового обслуговування учасників освітнього процесу (по 30 балів). Наостанок, респонденти оцінили рівень сформованості в себе складових інформаційної компетентності, серед яких переважна більшість вважає, що на високому і достатньому рівні вони володіють методами збору, поширення та зберігання інформації (33 бали), використанням технологій передачі інформації (32,8 бали) та методів доступу до інформації (32,3 бали).

Узагальнюючи отримані дані в результаті проведеного констатуючого експерименту слід відзначити, що на думку слухачів магістратури в них найкращою мірою сформовані етична компетентність (33,8 бали), психологічна компетентність (32,9 бали) та інформаційна компетентність (32,7 бали), а вимагають більш поглибленої підготовки для формування діагностичної (28,5 бали), економічної та комунікативної (по 28,9 бали), навчальної (29,0 бали) компетентностей, оволодіння навичками саморозвитку і самоосвіти (29,0 балів).

Висновки та перспективи подальших розв'язок напрямку. Результати діагностування свідчать про необхідність створення системи формування управлінської компетентності майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти та її впровадження у практику функціонування закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку слухачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бююль А. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей / А. Бююль. – Петербург: пер. с нем., – СПб.: ООО «ДиаСофтЮП», 2005. – 608 с.
2. Кобзарь А. И. Прикладная математическая статистика. Для инженеров и научных работников /

А. И. Кобзарь. – Москва: Физматлит, 2006. – 816 с.

3. Кулинич О. І. Теорія статистики / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич [4-те вид., переробл. і доповн.]. – Київ: Знання, 2009. – 311 с.

4. Левин Д. М., Стефан Д. М., Кребиль Т. С., Беренсон М. Л. Статистика для менеджеров с использованием Microsoft Excel [пер. с англ.]. 4-е изд. – Москва: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 1312 с.

5. Наследов А. Д. SPSS: компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках / А. Д. Наследов. – Санкт-Петербург: Питер, 2005. – 416 с.

6. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – Москва: Омега-Л, 2007. – 567 с.

REFERENCES

1. Byuyul, A. (2005). *SPSS: iskusstvo obrabotki. Analiz statisticheskikh dannykh i vosstanovlenie skrytykh zakonomernostey*. [SPSS: Arts of processing. Analysis of statistical data and restoration of hidden patterns]. St. Petersburg.

2. Kobzar, A. I. (2006). *Prikladnaja matematicheskaja statistika. Dla inzhenerov i nauchnykh rabotnikov*. [Applied mathematical statistics. For engineers and scientists]. Moscow.

3. Kulynych, O. I., Kulynych, R. O. (2009). *Teoriya statystyky*. [Theory of statistics]. Kyiv.

4. Levin, D. M., Stefan, D. M., Krebil, T. S., Berenson, M. L. (2004). *Statistika dlja menedzherov s ispolzovaniem Microsoft Excel*. [Statistics for managers using Microsoft Excel]. Moscow.

5. Nasledov, A. D. (2005). *SPSS: kompjuternyj analiz dannykh v psihologii i socialnykh naukah*. [SPSS: Computer analysis in psychology and social sciences]. St. Petersburg.

6. Jadov, V. A. (2007). *Strategija sociologicheskogo issledovaniya. Opisanie, objasnenie, ponimanie socialnoj realnosti*. [Strategy of social study. Description, explanation and interpretation of social reality]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ДАРМАНСЬКА Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: управлінська компетентність майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

DARMANSKA Irina Mykolayivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Khmelnytsky Humanities and Pedagogical Academy.

Circle of scientific interests: managerial competence of future heads of general secondary education institutions.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2019 р.